

FUNȚIILE BIBLIOTECII PUBLICE ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ*

Prof. univ. dr. Mircea Regneală

Probleme generale

În epoca informației, totul se desfășoară într-un ritm nemaîntâlnit vreodată. Bibliotecile, instituții prin tradiție conservatoare, sunt și ele supuse unei presiuni sociale și culturale intense, cu consecințe imprevizibile asupra profesiei însăși, precum și asupra instituției bibliotecare.

Toată lumea este astăzi de acord că biblioteca actuală oferă *servicii fizice și servicii virtuale*.

Biblioteca publică caracterizată prin colecții enciclopedice și categorii extrem de diverse de cititori încearcă și ea să răspundă dezideratelor actuale.

Conform celor mai avizați specialiști biblioteca publică contemporană trebuie să îndeplinească astăzi următoarele deziderate:

- să pună la dispoziția cititorilor documente culturale și de informare actualizate, sub diferite formate, astfel organizate încât accesul la ele să fie foarte rapid;
- să dispună de personal profesional;
- să dispună de programe informatizate care să răspundă normelor internaționale;
- să fie conectată la rețele naționale și internaționale de informare.

Rolul său tradițional ca *instituție de cultură și de educație* nu va dispărea ci va fi extins prin *serviciile moderne de informare și de consiliere*.

Biblioteca municipală este un centru cultural local la care populația are acces pentru nevoi culturale și intelectuale.

Documentele din biblioteci sunt astăzi disponibile sub mai multe formate și pe diferiți suportați. Serviciile de informare de care trebuie să

* Studiul acesta este rodul participării autorului la întâlniri internaționale organizate sub egida EBLIDA.

dispună bibliotecile trebuie organizate în așa fel încât să poată fi exploatați optim de către utilizatori îndeosebi acești noi suportți informaționali.

Pentru a-și îndeplini misiunea, biblioteca publică trebuie să răspundă cerințelor deopotrivă la *nivel local, regional, național și internațional*. Fiecare nivel trebuie să preia și să dezvolte acele activități care sunt imperios cerute de utilizatori.

La **nivel local** – într-o comună, o zonă rezidențială sau un oraș, biblioteca publică are următoarele atribuții:

- să ofere documente pentru întreaga populație;
- să fie un refugiu cultural pentru colectivitate;
- să ofere acces la cultură și la universul informațional;
- să ofere informații privitoare la colecții;
- să dețină un serviciu de informare și de acces la informații;
- să îndrume utilizatorii în căutarea documentară independentă;
- să prelucreze informațiile locale;
- să difuzeze cunoștințele de bază privitoare la drepturile cetățeanului;
- să intre în legătură directă cu serviciile publice locale;
- să intre în legătură cu serviciile private locale;
- să ofere servicii de informare instituțiilor și industriei locale;
- să fie un forum de dezbateră pentru activitățile civice;
- să organizeze o rețea de voluntari, sprijinitori ai bibliotecii;
- să organizeze evenimente și servicii culturale.

La **nivel regional**, biblioteca publică are următoarele atribuții:

- să prelucreze și să gestioneze informații regionale cu parteneri regionali (de exemplu, producând în comun cu muzee și arhive metadata referitoare la cultura regională);
- să ofere servicii interbibliotecare eficiente;
- să fie în rețea cu serviciile culturale regionale.

La **nivel național**, biblioteca publică are următoarele atribuții:

- să ofere servicii de informare cetățenilor de pe tot cuprinsul țării;
- să se constituie într-o bibliotecă electronică;
- să contribuie la actualizarea băncilor de date naționale;
- să producă metadata sau cataloage colective;
- să ofere servicii interbibliotecare eficiente;
- să producă licențe naționale;
- să ofere servicii de logistică.

La **nivel internațional**, biblioteca publică are următoarele atribuții:

- să ofere resurse și procese de cunoaștere globală, precum și acces la metadatele produse global;
- să gestioneze informația proprie și să o pună la dispoziția oricărui stat din lume;
- să ofere acces virtual pentru oamenii din străinătate originari din țara respectivă care efectuează cercetări genealogice.

În viziunea Uniunii Europene, biblioteca publică trebuie să fie o instituție activă și eficientă în care oamenii au ușor acces. Ea prezintă următoarele caracteristici:

- este deschisă tuturor reprezentând un element al democrației;
- valorifică patrimoniul cultural și sprijină pluralitatea culturilor;
- formează și întreține spiritul comunitar;
- adaugă valoare documentelor selecționând și organizând diferite colecții de documente;
- constituie un mediu de învățare ajutând persoanele de toate vârstele care doresc să învețe;
- constituie un mediu de lucru eficient al profesioniștilor competenți;
- formează o rețea cu partenerii, făcând colecțiile și serviciile disponibile local;
- colecțiile și serviciile sunt accesibile prin rețele (biblioteci digitale);
- reprezintă un partener eficient care poate contribui la succesul și prosperitatea regiunii.

Garantarea condițiilor de bază pentru funcționarea bibliotecilor publice

Societatea informației este o realitate cotidiană prezentă în serviciile de bibliotecă și în accesul la baze de date la distanță. *Biblioteca este serviciul de bază al societății informației.*

Bibliotecile trebuie să facă față unei frecvențe sporite a cititorilor în condițiile extinderii resurselor. În ultimii ani, bibliotecile și-au construit o infrastructură tehnică solidă realizând conexiunile de rețea necesare, și-au pus documentele în rețea și au cumpărat materiale documentare atât pentru utilizatori cât și pentru personalul propriu pe care l-a pregătit pentru exploatarea programelor de calculator și bazelor de date. Bibliotecile au fost constrânse să achiziționeze programe informatice și documente electronice, oarecum în detrimentul documentelor tradiționale (cărți și periodice) având ca suport hârtia. Situație mai dificilă o au

localitățile mai mici care nu au resurse financiare suficiente pentru realizarea de servicii moderne.

În majoritatea țărilor vestice, parlamentele au votat legi prin care bibliotecilor publice le revine obligația de a răspunde nevoilor de informare, cunoștințe și de cultură ale populației. *Finanțarea în acest scop se asigură atât de la bugetul central cât și de la bugetele locale.*

Resursele pentru achiziția de documente tipărite, pentru noile costuri impuse de progresul tehnic și logistic al tehnologiei informației și al comunicării, se cer a fi sporite etc.

De asemenea, trebuie avute în vedere noile costuri care apar în societatea informației determinate de:

- sisteme informatice din noua generație care răspund mai bine normelor internaționale;
- cheltuieli legate de exploatarea documentelor electronice;
- creșterea efectivelor de personal calificat pentru a face față exigențelor societății informației (tehnologiile informării și ale comunicării, noile metode de învățământ, achiziția continuă a științei) și salarii comparabile cu cele din alte profesii de informare;
- acces la serviciile bibliotecii virtuale pentru toate bibliotecile publice.

Biblioteca publică a viitorului se va axa mai mult pe nevoile de informare ale cetățenilor. Pentru aceasta se cere o administrație centrală pentru toate problemele tehnice legate de biblioteci, fonduri mai importante acordate proiectelor intersectoriale, finanțări de servicii destinate unei utilizări comune a bibliotecilor și un program național intersectorial de dezvoltare a bibliotecilor (care să includă și biblioteci de cercetare). Se recomandă ca autoritățile locale și partenerii regionali să elaboreze strategii regionale de gestiune a informației.

Informațiile produse în administrația publică sunt de o importanță majoră pentru cetățeni. De aceea, una din sarcinile principale ale bibliotecilor publice constă în a face aceste informații accesibile tuturor, ceea ce implică redefinirea principiului informației de bază și determinarea condițiilor în care aceasta să fie accesibilă utilizatorilor.

Statul va trebui să sprijine crearea unei rețele de biblioteci eficiente care să garanteze cele mai bune servicii de informare de bază pentru populație în comunele mai importante. Finanțarea acestora este justificată prin faptul că misiunea bibliotecii este comparabilă cu misiunea școlii și ca atare bibliotecile împart răspunderea instruirii cu școala depășind limitele strict comunitare.

Serviciile bibliotecii naționale trebuie să fie extinse până la nivelul bibliotecii publice locale. E necesară o finanțare complementară pentru biblioteca națională destinată a face față costului serviciilor de gestiune a informațiilor rezultate din progresele tehnologice, revoluția media și utilizarea crescândă a bibliotecilor.

Autoritățile locale și regionale trebuie să-și elaboreze o *strategie* în domeniul bibliotecilor și a informării în acord cu normele internaționale. Ele trebuie să participe la finanțarea bibliotecilor oferind o sumă egală cu 1,5-2% din bugetul local.

Trebuie creată o unitate de gestiune a bibliotecilor și a informării în administrația centrală. Ea trebuie să aibă resurse suficiente în personal pentru a face față nevoilor societății informației și noilor sarcini. Trebuie vegheat ca un număr suficient de profesioniști să cunoască situația globală a serviciilor de bibliotecă și de informare și tendințele actuale ale evoluției situației pe teren. Trebuie luate măsuri pentru a determina condițiile în care informația publică poate fi pusă la dispoziția populației prin intermediul bibliotecilor.

Cercetări documentare de calitate în bibliotecă

Profesioniștii din biblioteci sunt incluși în lanțul producției de documente prin cercetările documentare pe care le realizează. Biblioteca trebuie să se modernizeze mereu pentru a răspunde nevoilor de informare generale și întrebărilor individuale. Ea este specializată în prelucrarea cărților, articolelor, materialelor video, muzicii, publicațiilor electronice, astfel încât utilizatorii să poată găsi informația de care au nevoie. Pentru aceasta biblioteca clasifică, indexează și cataloghează documente, descriindu-le conținutul și înregistrând datele esențiale care le individualizează. Cunoașterea surselor de informare pe care le posedă biblioteca a devenit o competență a calităților bibliotecarului public acum, la începutul mileniului III.

Creșterea exponențială a producției de documente și a noilor forme de publicare implică un competent proces de triere și recomandări pertinente în domeniul surselor de informare. Calitate înseamnă ca un utilizator să primească 5-10 referințe relevante în locul a 200 de referințe date la întâmplare. De exemplu, valoarea adăugată a *serviciilor de informare personalizată* decurge din interacțiunea utilizator-bibliotecar oferind posibilitatea de a verifica și a preciza cu exactitate cerințele de lectură. Discuții directe cu utilizatorul permit transmiterea a cât mai multe cunoștințe utilizatorului. În acest fel, acesta din urmă va căpăta competențe familiarizându-se el însuși cu sursele de informare.

Furnizarea de servicii de calitate necesită resurse pe care nu le posedă toate bibliotecile. În primul rând un număr tot mai mare de profesioniști competenți este necesar pentru a analiza fluxul din ce în ce mai mare de informații. Ei ar trebui să știe cum să prelucreze informația și să dea îndrumări de calitate. Acest lucru nu pot face decât bibliotecarii cu studii aprofundate. Din păcate, bibliotecarii de calitate există puțini în bibliotecile publice în condițiile unei slabe salarizări. De aceea creșterea competențelor trebuie să fie în acord cu nivelul salariilor. Din nefericire mulți bibliotecarii cu diplomă caută alte locuri de muncă mai bine remunerate în sectorul privat.

Specialiștii din Uniunea Europeană cer creșterea numărului, competențelor și salariilor bibliotecarilor specialiști pentru ca aceștia să răspundă deopotrivă nevoilor actuale de informații și elaborării de programe de dezvoltare a personalului din bibliotecă.

Avantajele tehnologiei informației și a comunicării

Tehnologia informației și a comunicării oferă numeroase posibilități de ameliorare a serviciilor de bibliotecă prin îmbunătățirea accesului la informație, cunoștințe și cultură. Din păcate implementarea noilor tehnologii nu se face în mod sistematic și eficient prin crearea unor rețele bine coordonate cu servicii centralizate, care ar conduce la economisirea a numeroase resurse materiale și umane.

Pe plan european, au fost identificate condițiile prealabile pentru utilizarea integrală a tehnologiei informației și a comunicării în bibliotecile publice, indiferent de mărimea lor. Acestea sunt următoarele:

1. Definierea standardelor comune pentru sistemele informatizate ale bibliotecilor municipale și bibliotecilor școlare.
2. Difuzarea normelor pentru bibliotecile publice și bibliotecile școlare de care trebuie să se țină seama în scopul garantării schimbului de informații.
3. Restructurarea infrastructurii tehnice astfel încât fiecare comună să aibă un sistem standardizat de bibliotecă menit să răspundă serviciilor de bibliotecă modernă.
4. Publicarea normelor recomandate pentru bibliotecile publice și bibliotecile școlare.
5. Atribuirea de subvenții publice în funcție de normele recomandate.
6. Achiziționarea unui număr suficient de calculatoare pentru utilizatori (se recomandă 1/1000 de locuitori).

În privința *gestionării informației* între partenerii din sectoarele publice și private și a contractelor care gestionează societatea informației între producători și distribuitori se propune:

1. Luarea de măsuri regionale în scopul ameliorării serviciilor de bibliotecă pentru locuitorii comunelor mici și mijlocii și pentru dezvoltarea centralizată a serviciilor destinate unei utilizări comune.
2. Diversificarea formelor de dezvoltare a personalului de bibliotecă destinat comunelor mici și mijlocii.
3. Comunele aparținând unei regiuni sau zone geografice trebuie să cadă de acord asupra formelor de cooperare și responsabilităților financiare pentru echiparea bibliotecilor.
4. Identificarea rolului bibliotecii în analiza și transmiterea conținutului educativ al documentelor și în lanțul producției și transferului informației.

Se cuvine să precizăm că injectarea fondurilor publice în gestiunea națională de informare este indispensabilă în societatea informației cel puțin pentru două motive: *necesitatea de a întreține diversitatea intelectuală* care contribuie la capitalul intelectual al unei țări și *datoria de a garanta accesul cetățenilor la informație, la cunoștințe și la cultură. Diversitatea și democrația* sunt stâlpii societății informaționale moderne. Nici un capital intelectual nou nu se poate constitui dacă cetățenii, artiștii, întreprinzătorii nu pot utiliza la maximum patrimoniul cultural național și universal.

Implementarea sistemelor informatizate costă, în medie, pentru o bibliotecă comunală 13.300€, la care se adaugă întreținerea unei biblioteci medii comunale care costă 50.000€ anual.

Relația bibliotecii publice cu biblioteca școlară

În gândirea specialiștilor europeni între biblioteca școlară și cea publică există o strânsă legătură. Ambele conțin colecții enciclopedice și sunt destinate cititorilor de diferite vârste. Se știe apoi că elevii și studenții folosesc bibliotecile publice în foarte mare măsură. Pe plan european 40% din bibliotecile municipale publice sunt situate în școli sau în apropierea acestora. Bibliobuzele au totdeauna stații în școli. În comparație însă cu bibliotecile publice, bibliotecile școlare sunt, în foarte multe locuri, lipsite de personal calificat.

Din aceste considerente, experții propun:

- elaborarea unei strategii naționale de gestiune a informației destinate elevilor în vederea includerii sale în programul național de dezvoltare a serviciilor de bibliotecă școlară;
- definirea condițiilor minime de funcționare pentru bibliotecile școlare;
- realizarea unei formații de bază pentru responsabilul cu biblioteca școlară (bibliotecar sau educator) care să-i permită să actualizeze publicațiile în funcție de nevoile elevilor și profesorilor, să întrețină conexiuni Internet și să utilizeze serviciile comune în rețeaua de gestiune a bibliotecilor și informațiilor.

Valoarea adăugată a bibliotecii publice prin utilizarea rețelelor de informare

Rolul tradițional al bibliotecilor publice în rețele va rămâne, în principal, același, dar noile tipuri de documente, care se schimbă, se mișcă și dispar constant, necesită noi aplicații de competențe profesionale. *Serviciile de rețea completează colecțiile fizice, dar nu le înlocuiesc.*

Competențele bibliotecarilor în domeniul cercetării documentare și a cunoașterii surselor de informare se extind pentru a cuprinde și documentele electronice. Bibliotecarii analizează, clasifică și descriu informațiile destinate a fi utilizate în sistemele de cercetare sprijinind utilizatorii în a găsi ceea ce ei caută. În rețea, bibliotecarii răspund la întrebările utilizatorilor pe teme de informare, oferind acces la colecțiile bibliotecilor și la instrumentele de cercetare documentară.

În noul mediu digital, biblioteca publică continuă să aibă un bogat conținut intelectual și cultural. Se așteaptă ca ea să evolueze valorificând informațiile disponibile pe rețea în același mod în care studiază și selecționează literatura având ca suport hârtia.

Utilizarea informației din rețea se poate rezuma la sintagma „a face mai mult cu mai puține mijloace”. Specialiștii din bibliotecă aleg din rețea acele site-uri care răspund întrebărilor utilizatorilor – selecția fiind mai rapidă când avem de-a face cu documentele electronice decât cu documentele tipărite. Dar selecția de informații utile din totalitatea informațiilor din rețele și evaluarea acestora cer competențe.

Biblioteca deține un potențial considerabil care poate fi exploatat la maximum cu ajutorul noilor unelte informatice.

Biblioteca trebuie să aibă o viziune generală asupra surselor de informare, a sistemelor de transfer al informației și a serviciilor de

informare. Bibliotecarii profesioniști sunt singurii în măsură să determine dacă un site Internet dat constituie o sursă de informare interesantă sau este de dorit să cauți răspuns în sursele imprimare tradițional fie să le folosești pe ambele.

Accesul la informație în biblioteca publică

Accesul la informație presupune capacitatea de a face față la creșterea exponențială a informației. Astfel că bibliotecile publice trebuie să ia toate măsurile posibile pentru a aduna o cantitate cât mai mare de informații. Accesul la informații în biblioteca publică are la bază următoarele elemente:

- biblioteca publică oferă *resurse* selecționate și organizate ale informațiilor și cunoștințelor actualizate sub diferite forme;
- biblioteca publică deține *personal* care are o imagine globală a informațiilor și cunoștințelor disponibile, a surselor de informare, a sistemelor de comunicare și a serviciilor de informare;
- biblioteca publică este în măsură să *evalueze* validitatea și fiabilitatea surselor de informare;
- biblioteca publică deține acel personal capabil să *formeze* persoanele apte să gestioneze informația.

Accesul la bibliotecă – un drept fundamental în societatea informației

1. *Dreptul la informație și creativitate* este unul din drepturile fundamentale ale omului în societatea informației.
2. Dreptul la informație face, de asemenea, parte integrantă din *drepturile cetățeniei totale*: fără el nu există democrație.
3. Dreptul la informație este indispensabil creativității (reprezintă o autoîmplinire și o autoexpresie, pe de o parte, și o participare la producția de bunuri intelectuale potențiale, pe de altă parte).
4. Dreptul la informație implică posibilitatea de *acces la metadata* și la informații pentru cetățeni.

Capitalul intelectual, cunoștințele și cultura se caracterizează prin faptul că se acumulează. Ca să fie în măsură să creeze, artiștii, cercetătorii, animatorii culturali și, din ce în ce mai des, cetățenii obișnuiți trebuie să aibă acces la cultură și să cunoască valorile patrimoniale. Accesul la sursele de cultură și la cunoștințe trebuie garantat într-o societate bazată pe cunoștințe.

Valorile fundamentale ale societății informației sunt următoarele:

- dreptul la informație și posibilitatea de a o utiliza;
- dreptul la cetățenie și la competențele legate de cetățenie;
- dreptul la autoexprimare, la creativitate și la exercitarea acestor drepturi.

Cetățenia în societatea informației

Cetățeanul, ca element al societății informaționale, trebuie să aibă drept și acces la informație și posibilitatea de a produce informații. Noile aplicații tehnologice antrenează noi tipuri de competențe în domeniul cetățeniei. Accesul minim la informație presupune ca fiecare cetățean să obțină informațiile necesare interesului său (metadate).

Condițiile prealabile ale dreptului cetățeanului în societatea informației sunt determinate de:

1. infrastructura societății informației;
2. drepturile fundamentale în societatea informației;
3. competențele în domeniul drepturilor cetățeanului în societatea informației.

Societatea informației cere o infrastructură suficient de mobilă, care presupune o rețea de servicii de informare accesibile tuturor. Societatea civilă a informației oferă o infrastructură socială: forumurile de teledemocrație pentru activitatea civică și participarea interactivă a cetățenilor la luarea deciziilor.

Infrastructura societății informației presupune:

1. infrastructură tehnică;
2. rețea de servicii de informare;
3. infrastructură socială;
4. servicii interactive.

Drepturile fundamentale ale societății informației sunt o manifestare concretă a valorilor fundamentale ale dreptului la informație, a accesului la cunoștințe, a respectului vieții private și a protecției datelor (de exemplu, în calitate de consumatori) a dreptului individului de a crea valori și a produce cunoștințe. Rezerva de date, precum colecțiile bibliotecilor și arhivelor, dar și inovația, constituie o parte prețioasă a capitalului uman.

Drepturile fundamentale ale societății informației sunt:

- drept la informare;
- acces la informații și cunoștințe;
- protecția datelor;
- drepturi de proprietate imaterială, copyright.

Pentru a reuși în societatea informației și a utiliza puterea sa creatoare, individul are nevoie de un număr crescând de *competențe* și de capacități de percepție. Egalitatea cetățenilor nu va putea fi realizată dacă oamenii nu posedă aceste competențe.

Competențele privind calitatea de cetățean a societății informației presupun:

- cultură tradițională;
- cultură informatică;
- cultură în domeniul informării;
- cultură în domeniul media;
- competențe în domeniul cercetării documentare;
- competențe în domeniul achiziției informației;
- competențe în domeniul creării bunurilor culturale;
- competențe în domeniul producției informației.

Utilizarea crescândă a rețelelor de informare și accelerarea ritmului de acumulare a cunoștințelor cer competențe în gestiunea informației și a cercetării documentare care sunt superioare competențelor tradiționale ale bibliotecii.

Instituția care este reprezentată de bibliotecă constituie o infrastructură a serviciilor de informare educative, culturale și tehnice. Ea răspunde exigenței drepturilor fundamentale ale omului, oferind informații, cunoștințe și cultură, educând în materie de cetățenie în societatea informației. Biblioteca publică ia în sarcină gestiunea informației și disponibilitatea informațiilor, cunoștințelor și culturii publice în societatea informației.